

Dario Vitali

Sobre la sinodalitat

CPL
editorial

Dario Vitali

Sobre la sinodalitat

7 Pastoral.doc

Càtedra de Teologia Pastoral
«Arquebisbe Josep Pont i Gol»

© Títol original: *Verso la sinodalità*, Dario Vitali, Magnano: Edizioni Qiqajon 2014.

Traduït del castellà al català per Antoni M.C. Canal.

© Edita: CENTRE DE PASTORAL LITÚRGICA

Diputació 231 – 08007 Barcelona

Tel. (+34) 933 022 235 – wa (+34) 619 741 047

cpl@cpl.es – www.cpl.es

Amb la col·laboració de:

Càtedra de Teologia Pastoral «Arquebisbe Josep Pont i Gol»

Facultat de Teologia de Catalunya

Disseny de la coberta: Quiteria Guirao

Fotografia de la coberta: Pixabay

Primera edició: junio de 2023

ISBN: 978-84-9165-557-2

Dipòsit legal: B 5491-2023

Printed in UE

Imprimeix: Ulzama Digital, S.L.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si us cal fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

INTRODUCCIÓ

«Col·legialitat»: una de les paraules més repetides en el primer any de pontificat del papa Francesc. Rebotada pel conclave en forma de petició –veritable o presumpta– del col·legi cardenalici que havia escollit un home «vingut quasi de la fi del món», avui sembla ser com la prova de foc d'un govern de l'Església que es vol menys afectat per una síndrome de «centralisme» del que ha semblat patir de manera cada vegada més dramàtica, l'Església en els anys del postconcili, fins a l'acte de renúncia de Benet XVI. Molts intèrprets dels *afers vaticans* han identificat la causa d'una gravíssima crisi de l'Església, en una lluita pel poder completament interna a la cúria, que ha acabat per implicar fins i tot la figura i la funció del Papa. La petició d'un canvi de rumb s'ha sentit alt i clar des de diversos sectors, dins i fora de l'estructura eclesial, insistint en la necessitat d'emprendre la via de la descentralització per superar una situació d'*impasse* que corria el risc de comprometre la credibilitat mateixa de l'Església.

Però aquest èmfasi sobre la reforma –tot i que necessària– de la cúria ja mostra el risc de confondre els plans, com si la petició d'una més gran col·legialitat es referís a una institució que sols entra indirectament en la qüestió. El col·legi és diferent de la cúria romana: si tots dos es confonen i se sobreposen les

respectives funcions, és comprensible com de Lluny ha arribat una deriva sobre la col·legialitat que no sols ha deixat en lletra morta la pàgina conciliar, sinó que ha intentat imposar una hermenèutica –o una actuació– que ha distorsionat les línies originals de la col·legialitat dissenyades pel Concili Vaticà II. Si se'm permet una imatge, reprendre aquest tema és una mica com voler refer un projecte executiu sabent prou que el disseny inicial ha sofert molts canvis en el curs del temps amb variants que, tot i que no l'hagin distorsionat en els elements constitutius, n'han modificat substancialment l'ús previst. ¿Com es pot restablir les línies originals d'aquell disseny? ¿Com es pot posar en pràctica la pàgina conciliar sobre la col·legialitat?

Una primera via podria ser la de revisar les paraules i els gestos del papa Francesc per veure quins impulsos i orientacions intenta donar al seu ministeri pastoral en aquesta direcció. Amb tot, no sembla fàcil fixar un horitzó precís de pensament: inclús quan podia, com en ocasió de la presa de possessió de Sant Joan del Laterà no s'expressà sobre el tema; ni la creació del consell de vuit cardenals, que més d'un intèrpret llegí com una iniciativa en la direcció de la col·legialitat, no té rellevància directa sobre el tema, ja que és un òrgan consultiu que el Papa instituí com ajuda a l'ofici petrí, i no com expressió del col·legi. *Evangeli gaudium*, Exhortació apostòlica que traça les guies del pontificat, no conté cap referència directa a la qüestió de la col·legialitat. Aquí poden recordar l'estil d'exercici del primat petrí, que el Papa sintetitza així: «Tampoc no crec que hagi d'esperar-se del magisteri papal una paraula definitiva o completa sobre totes les qüestions que afecten l'Església i el món. No és convenient que el Papa reemplaci els episcopats locals en el discerniment de totes les problemàtiques que es plantegen als seus territoris. En aquest sentit, percebo la necessitat d'avançar en una "descentralització saludable"» (EG 16). Paradoxalment, l'acte que més s'assembla a una dinàmica

col·legial –fins i tot sinodal, tenint en compte que va dirigit a les Esglésies particulars, i per tant també al poble de Déu i no només als bisbes– és el qüestionari enviat a totes les Esglésies particulars amb vista a la III Assemblea Extraordinària del Sínode dels Bisbes, que tindrà per tema: «Els reptes pastorals sobre la família en el context de l'evangelització». Tanmateix, per molt interessant que sigui des del punt de vista eclesial, la decisió no va acompanyada d'una explicació sobre la naturalesa de l'acte, i per això qualsevol proposta d'explicar-la en la línia d'una col·legialitat desitjada pel papa Francesc resultaria poc més que una conjectura.

L'altra via consisteix a tornar a la pàgina conciliar. Hi són fixades les línies essencials d'aquell projecte de col·legialitat que els pares conciliaris intentaren imaginar i que l'Església postconciliar, travessada per tantes tensions, no ha sabut – o no la volgut– desenvolupar i dur a la pràctica. No obstant això, ja en néixer, el govern col·legial de l'Església fou sotmès a una sèrie de vincles que intentaven garantir les prerrogatives del Papa. A més, sorprèn la data de publicació del Motu proprio amb què Pau VI instituïa el Sínode dels Bisbes, el 15 de setembre de 1965, l'endemà de l'obertura de l'última sessió conciliar: tanta sol·licitud pot ser interpretada com l'opció de jugar d'avançada, tallant qualsevol debat posterior a l'aula que pogués acabar en una petició més enllà del que el Papa estava disposat a concedir. Per altra part, l'afer de la *Nota explicativa praevia*, amb totes les cauteles imposades al text, havia deixat entreveure com n'era de sensible, Pau VI, a les crítiques de l'ala conservadora.

Amb tot, aquesta *Nota* que fa a la interpretació, no és part de la constitució que els pares conciliaris aprovaren per una àmplia majoria: tot i que s'hagi de prendre en consideració, és important rellegir el dictat de la pàgina conciliar prescindint de

les situacions contextuals que n'han condicionat l'hermenèutica inclús abans de l'aplicació. Per altra part, el text votat pels pares conciliaris i entregat a l'Església excedeix les intencions d'aquells que eren presents a la sala, tant dels grups conservadors –sobretot el *Coetus internationales patrum*– com queda testimoniats en la defensa a ultrança del Vaticà I, sinó també de les posicions dels qui impulsaven la superació d'aquestes declaracions a favor d'un govern col·legial de l'Església que, de fet, posava l'ofici petrí sota tutela. Més enllà de qualsevol interpretació partidista, el text encara és el document objectiu d'una doctrina que pot ser rellegida amb atenció, estudiant si han arribat a la maduresa les condicions per a una efectiva recepció i una fecunda aplicació.

El punt de partida d'aquest llibre, doncs, és el comentari del text, interrogant el concili més que no pas els seus comentadors. On sigui d'ajuda a la intel·ligibilitat del text, es prestarà atenció a les *Acta synodalia*, per entendre com les intervencions dels pares han ajudat a corregir el text, nascut en la comissió doctrinal i després sotmès al foc dels qui el volien cancel·lar i dels qui, en canvi, en volien ampliar l'aplicació. Recuperar aquells passatges significa també alliberar la lectura de vertaderes mistificacions, la primera d'elles la novetat de la doctrina. Si ens hi fixem bé, el tema de la col·legialitat, enarborat per raons oposades per ambdues parts –la tradicionalista i la progressista– com a resultat innovador del concili, ja havia estat debatut en el Vaticà I, i més endavant reprès pels redactors de l'*schema de Ecclesia*, els quals, com és sabut, pertanyien majoritàriament al món acadèmic romà, assentat sobre posicions teològiques, com a mínim, prudents.

Basti això per adonar-se de com n'era de necessari de procedir amb cautela en l'exposició d'una matèria amb freqüència acompanyada de posicionaments ideològics, que més endavant complicaran una qüestió ja difícil de per si. Abans de tot, es

tracta de veure quin és el punt de partida de la reflexió sobre el col·legi, culminada en el capítol III de *Lumen gentium*. Dins d'aquest marc històric serà més fàcil de comprendre els dos paràgrafs sobre la col·legialitat que s'ofereixen com un díptic, sempre per llegir conjuntament: *Lumen gentium* 22, que defineix el col·legi dels bisbes com a «subjecte de potestat suprema i plena sobre tota l'Església», sempre junt amb el seu cap i mai sense ell; *Lumen gentium* 23, que mostra el revés de la medalla, presentant les «mútues relacions de cada un dels bisbes amb les Esglésies particulars i amb l'Església universal», com a reflex de la unió col·legial. Aquest serà el tema que afrontarà el primer capítol del present volum.

Fixada una correcta hermenèutica del text conciliar, en el segon capítol serà possible verificar els motius d'un procés difícil i a la vegada dèbil de recepció, identificant les derives i sobretot les drecceres que s'han intentat en un apartat i en l'altre. Per un costat es veurà com l'hermenèutica de *Lumen gentium* 22 està del tot condicionada per la formulació en paral·lel amb l'ofici petrí, que es resolrà en una expressió del primat, sense que tingui consistència pròpia; per altre costat, es veurà com a *Lumen gentium* 23 un simple incís –«en totes elles es troba i per totes elles existeix l'Església catòlica, una i única»– acaba per absorbir tota l'atenció, fent oblidar que el paràgraf és fonamental per a la comprensió de la col·legialitat; finalment, es veurà com aquest debat, resolt per l'autoritat de la Congregació per a la Doctrina de la Fe amb la Carta *Communiois notio* i la tesi sobre la procedència ontològica i temporal de l'Església universal sobre les Esglésies particulars, es converteix en la clau de lectura també de la col·legialitat, amb greus conseqüències des del punt de vista de la configuració del col·legi com a subjecte d'autoritat suprema en l'Església.

El tercer capítol, a partir del resultat contradictori del procés de recepció –tal vegada seria millor dir de no recepció– de la

col·legialitat, intentarà mostrar on es troben els caps encara per lligar d'aquesta doctrina, primer de tot, la seva formulació, massa assentada sobre la doctrina de la primacia i del tot desvinculada de la vida de l'Església. La manca de qualsevol referència al Poble de Déu no sols exposa el Papa i el col·legi al risc d'una lluita pel poder, sinó que, de fet, priva als dos del marc de referència en el que es desenvolupa el seu servei eclesial. En aquest discurs s'entén l'absència de tot esment a la sinodalitat de l'Església que hauria de ser, en canvi, el marc en què la doctrina de la col·legialitat ha de ser pensada, així com la del primat.

Un cop aclarit el camp de tant material, el quart capítol mostra com aplicar el disseny original, en primer lloc, especificant el col·legi com a subjecte de ple i suprem poder en l'Església: qui el compon, inclús abans de quina és la seva funció. Però, precisament perquè el col·legi no és un poder absolut, sinó un organisme al servei del Poble de Déu, el capítol intenta imaginar una pràctica sinodal a partir de la relació constitutiva entre el Poble de Déu i el col·legi dels bisbes, els dos amb el Papa com a «principi perpetu i el fonament visible de la unitat» (LG 23). D'aquesta manera és possible assenyalar el *sensus fidei* com a participació del Poble de Déu en la funció profètica del Crist (cf. LG 12) i el discerniment eclesial com una funció pròpia dels pastors en la que consisteix pròpiament –tot i que no exclusiva– l'exercici de col·legialitat.

Sobre la base d'aquesta simple correspondència entre el que és propi del Poble de Déu i el que competeix als pastors, es desplega una praxi sinodal capaç, a través d'instàncies intermèdies de col·legialitat, de revifar aquest procés de participació en la vida de l'Església que veu involucrat, cadascun per la seva part, el tot, els molts, l'un. Per altra part, sense el reconeixement real d'una capacitat efectiva no només del col·legi episcopal, sinó

també del sant Poble de Déu perquè sigui un subjecte actiu en el camí de l'Església, el model eclesial tendirà a reconfigurar-se sobre la relació asimètrica dels qui manen i dels qui obeeixen, dels qui fan i dels qui, al cap i a la fi, sofreixen.

El capítol cinquè mostra l'escolta com a criteri fonamental i condició irrenunciable per a la vida d'una Església que vulgui assumir realment la sinodalitat com a principi i estil. El model de referència és el Concili de Jerusalem, descrit en els Fets dels Apòstols 15,1-35, a partir del qual llegim el possible exercici de col·legialitat, declinat sobre la relació entre profecia, discerniment i govern de l'Església.

